

УДК 352.071

А. І. Клуб,
Академія муніципального управління

ОСНОВНІ ЧИННИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Стаття присвячена оцінці зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на сталий розвиток сільських територій. Особлива увага приділяється кадровому забезпеченню.

The article is devoted to the evaluation of internal and external factors affecting the sustainable development of rural areas. Particular attention is paid to staffing.

Ключові слова: сталий розвиток, сільські території, чинники, органи місцевого самоврядування.
Key words: sustainable development, rural areas, the factors that local governments.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Одним із найважливіших завдань державної аграрної політики в Україні є забезпечення сталого розвитку сільських територій. Сільські території з економічної і екологічної точки зору досягли такого стану, що об'єктивно зумовлює необхідність опрацювання якісно нового підходу в організації аграрного природокористування, заснованого на гармонізації відносин суспільства, виробництва і природи, обумовленого як стратегія сталого розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз наукової літератури, свідчить про значну увагу до проблем формування сталого розвитку сільських територій.

Значний внесок у вирішення економічної проблеми нарошування ресурсного потенціалу аграрної сфери зробили О.О. Веклич, П.І. Гайдуцький, О.І. Дацій, О.М. Онищенко, В.В. Юрчишин. У науково-практичному опрацюванні макро-структурних аспектів аграрної економіки, раціонального використання, охорони і відтворення природних ресурсів провідне місце належить В.М. Геєцю, Б.М. Данилишину, М.Х. Корецькому, В.І. Павлову, М.А. Хвесику й ін.

Проте, аналіз літературних джерел виявив, що, незважаючи на чисельність досліджень, дана проблема вивчена недостатньо, а стосовно дослідження чинників забезпечення сталого розвитку сільських територій, особливо інвестиційних та інноваційних, вона зовсім не досліджена. Розв'язання цих проблем сприятиме розробці комплексного підходу до удосконалення організаційно-економічної системи формування сталого розвитку сільських територій.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на сталий розвиток сільських територій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У Україні в 2010 році була розроблена Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року [1].

Сталий розвиток сільських територій — це стабільний розвиток сільського співтовариства, що забезпечує:

1) виконання ним його народно-господарських функцій (виробництво продовольства, сільськогосподарської сировини, інших несільськогосподарських товарів і послуг, а також громадських благ, надання рекреаційних послуг, збереження

сільського способу життя і сільської культури, соціальний контроль над територією, збереження історично освоєних ландшафтів;

2) розширене відтворення населення, ріст рівня і поліпшення якості його життя;

3) підтримка екологічної рівноваги у біосфері.

Проте, ця програма не була реалізована, і економічна, соціальна й екологічна ситуації на селі продовжують загострюватися. В умовах фінансової кризи погіршується економічний стан підприємств аграрного сектора, росте безробіття, збільшується відтік працездатного населення, знижується рівень і якість життя на селі, погіршується екологічна ситуація.

Таким чином, перехід до сталого розвитку сільських територій досить проблематичний. Слід зазначити, що загострення цієї проблеми викликане дією комплексу внутрішніх і зовнішніх чинників, що проявляються на всіх стадіях громадського відтворювального процесу. Різноманіття чинників, що впливають на стійкість сільськогосподарських територій, можна розділити на дві групи: внутрішні і зовнішні.

До внутрішніх чинників відносяться: обсяг і динаміка виробництва; фінансове і матеріально-технічне забезпечення; використання природних ресурсів; наявність прородно-рекреаційних ресурсів; забезпечення соціальними послугами; стан інфраструктури; наявність ефективної управлінської команди; екологічна стійкість; чисельність населення в працездатному віці; рівень безробіття; культурно-моральний рівень населення.

Зовнішні чинники можна розділити на загальнодержавні і регіональні.

Серед загальнодержавних можна виділити наступні: стабільна аграрна економіка (підтримка АПК); зовнішня політика (державний протекціонізм); правова база, стимулююча (стримуюча) розвиток конкурентних стосунків; цінова політика (диспаритет цін); соціальна політика.

Найбільш суттєві регіональні чинники: природно-кліматичні умови; галузева спеціалізація; рівень розвитку інфраструктури регіону; фінансова стійкість; інвестиційна привабливість регіону.

Ці чинники можуть або сприятливо впливати на сталий розвиток муніципальних утворень, або перешкоджати йому.

Перехід до сталого соціально-економічного розвитку повинен, в першу чергу, починатися на рівні державної влади. Особливу увагу мають чинники, пов'язані із загальною

політичною, макроекономічною і соціальною стратегією держави.

Благополуччя розвитку кожної муніципальної території залежить:

- від пріоритетів економічного розвитку усієї країни і ролі в них продовольчої безпеки;
- рівня розвитку ринкових інститутів: кредитної, податкової, бюджетної, цінової політики;
- підтримки українських виробників і в цілому сільського господарства країни;
- розвитку законодавчої бази.

Деформований національний економічний механізм не сприяє розвитку села. Ціновий диспаритет, монополістичне застосування «партнерів» села по відношенню до АПК, що порушують правила добросовісної конкуренції, інтенсивне перекачування за рубіж природних ресурсів — усе це приводить до погіршення стану аграрного сектора економіки.

Мінімальна підтримка держави сільгоспвиробників, бюджетна і податкова вертикаль, що суперечить ідеї місцевої автономії і що перешкоджає її реалізації, привели до того, що знижується потенціал основних фондів, трудових ресурсів, землі, що негативно впливає на конкурентоспроможність вітчизняної продукції. Сільськогосподарські підприємства витрачають більше 40% своїх інвестицій на паливо й інші енергоносії, багато хто з них нерентабельний [2].

Соціальна політика держави також не спрямована на підвищення якості життя населення: загальна ненадійна соціальна захищеність населення, низький рівень заробітної плати і пенсій, алкоголізм, корупція: поглиблюють проблеми переходу до сталого розвитку села.

Сталий розвиток сільської території багато в чому залежить від регіональної специфіки: галузевої спеціалізації, інфраструктури, фінансової стійкості регіону. Багаті ресурсами регіони надають допомогу сільським територіям, у тому числі і фінансову. Агропромислові регіони в основному дотаційні, такі, що не мають достатньої фінансової бази, необхідної для гідної підтримки села [3].

Природно-кліматичний чинник дуже важливий для аграрних регіонів. У сільському господарстві головні чинники виробництва — земля, природно-кліматичні умови, наявність сировинних ресурсів. Від них залежить інвестиційна привабливість території, конкурентоспроможність сільськогосподарського виробництва, розвиток туристсько-рекреаційних зон і так далі.

Важливе місце займають внутрішні чинники, дія яких проявляється досить гостро на муніципальному рівні, де безпосередньо здійснюється сільськогосподарське виробництво, формуються умови розвитку сільських територій і складається основа продовольчої безпеки країни.

Головним внутрішнім чинником є підвищення конкурентоспроможності сільської території і її аграрного сектора як одного їх головних умов підвищення якості життя населення. Необхідно розвивати пріоритетні галузі економіки, посилювати диверсифікацію соціальної спрямованості економічної діяльності села, сприяти розвитку малого бізнесу, фермерських і особистих підсобних господарств.

Якщо обсяги виробництва ростуть і забезпечують деякий достатній рівень доходів населення, то ростуть і податки власного бюджету. Крім того, збільшення прибутковості виробництва веде до росту інвестиційних ресурсів, достатніх для модернізації і розширення виробництва.

Особливу увагу слід приділяти проблемам екології сільської місцевості. Забезпечення репродукції і різноманітності природних ресурсів (особливо землі) призводить до збільшення продуктивності сільгоспугідь, від яких безпосередньо залежить не лише сільськогосподарське виробництво, але і місце існування людей.

Сталий розвиток сільських територій припускає

підвищення якості життя населення через забезпечення сільських жителів базовими соціальними послугами. А це насамперед, збільшення доходів населення, зменшення безробітних, скорочення міграції, збільшення народжуваності, підвищення доступності і якості медичних і освітніх послуг [4].

Наявність необхідної інфраструктури, надійної системи ЖКГ, достатнього забезпечення житлом, стійкого постачання електрики, паливних ресурсів, товарів сприяють привабливості села.

Сільська місцевість є важливим рівнем культурно-моральної системи країни, де з покоління в покоління передаються традиції, норми поведінки, культура. Проте саме тут найгостріше проявляється одна з соціальних, культурно-моральних проблем на селі — алкоголізм населення. Вона веде до деградації сільських жителів, втрати моральних засад, високої смертності населення.

Будь-які перетворення на сільській території не можливі без злагодженої, ефективної управлінської команди. Сьогодні муніципальні утворення потребують управлінських кадрів нового стилю мислення, що володіють не лише знаннями, але і навичками, необхідними для вироблення стратегії розвитку території, управління фінансовими ресурсами, що розбираються в проблемах управління власністю, землею, знають ринкову економіку.

Велика роль у створенні ефективної системи органів місцевого самоврядування відводиться реформі місцевого самоврядування. Відповідно до неї органам місцевого самоврядування передані функції соціально-економічного розвитку території, що раніше виконувалися державою. Ці функції торкаються проблем сприяння організації економічного і соціального життя на місцях: зміст муніципального житла, шкіл, лікарень, житлово-комунального господарства, доріг, місцевого транспорту, дотримання громадського порядку, вирішення проблем працевлаштування, побуту та ін.

Сьогодні перед органами місцевого самоврядування стоїть безліч складних проблем. В якості головної причини, що перешкоджає виконанню органами місцевого самоврядування своїх повноважень у повному обсязі, переважну більшість управлінців називають недостатнє фінансове забезпечення місцевих бюджетів, недосконалість законодавчої і нормативної бази, нестача кваліфікованих кадрів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, чинники, що визначають сталість розвитку сільських територій, сьогодні в основному мають негативну дію. Це, в першу чергу, пов'язано з недостатністю фінансових ресурсів, глибокими соціальними проблемами на селі, диспаритетом цін на сільгосппродукцію, дефіцитом кваліфікованих кадрів у сфері місцевого самоврядування, нерозвиненою інфраструктурою і багатьма іншими проблемами. Реалізація Концепції сталого розвитку сільських територій дозволить усунути існуючі негативні чинники, що приведе до підвищення якості життя їх населення.

Література:

1. Концепція загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 року (від 3 лютого 2010 р., № 121-р) [Електронний ресурс]. — Доступний з: <http://www.search.ligazakon.ua>.
2. Стан сільського господарства у 2010 році [Електронний ресурс]. — Доступний з: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Онищенко О., Юрчишин В. Регіональні аспекти сталого розвитку агропромислових комплексів / О. Онищенко, В. Юрчишин // Економіка України. — 2005. № 9. — С. 92—93.
4. Стратегія економічного та соціального розвитку України (2004—2015 роки) «Шляхом європейської інтеграції» / Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін.